ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ KARL ROEMER της 7ης Μαΐου 1973 *

Κύριε Πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,

Με νόμο της 13ης Ιουνίου 1935 ιδρύθηκε στην Ιταλία ο Ente nazionale per la cellulosa e per la carta (ENCC). Πρόκειται για δημόσιο οργανισμό ο οποίος συγκροτείται από παραγωγούς χάρτου, παραγωγούς κυτταρίνης και επιχειρήσεις που χρησιμοποιούν κυτταρίνη και ο οποίος αποτελεί νομικό πρόσωπο. Ο σκοπός του μπορεί ουσιαστικά να οριοθετηθεί ως εξής: προώθηση της ανάπτυξης της παραγωγής κυτταρίνης στην Ιταλία, διευκόλυνση της παραγωγής και χρησιμοποίησης των εγχωρίων πρώτων υλών για την παραγωγή της κυτταρίνης, οργάνωση της παραγωγής και της διαθέσεως του χάρτου. Μέτρα για την επίτευξη των στόχων αυτών είναι: η επιχορήγηση του εγχώριου τύπου, η επιχορήγηση των εξαγωγών δημοσιογραφικού χάρτου σε τρίτες χώρες, η αγορά χάρτου στο εξωτερικό, η διεξαγωγή ερευνών στον τομέα της δασοπονίας, καθώς επίσης και η παροχή ενισχύσεων για την αναδάσωση. Η δραστηριότητα του οργανισμού χρηματοδοτείται χάρη στην επιβολή μιας κρατικής εισφοράς. Σύμφωνα με το νόμο της 13ης Ιουνίου 1940 σε συνδυασμό με μία υπουργική απόφαση της 3ης Ιουλίου 1940 και ένα νόμο της 28ης Μαρτίου 1956, η εισφορά αυτή — πλην μερικών εξαιρέσεων που δεν ενδιαφέρουν περαιτέρω εν προκειμένω — επιβάλλεται στην κυτταρίνη, το χαρτί και το χαρτόνι εγχώριας παραγωγής και στις εισαγωγές τέτοιων προϊόντων. Οι παραγωγοί και οι εισαγωγείς έχουν το δικαίωμα — αυτό προβλέπεται ρητά — να μετακυλίουν ένα μέρος της εισφοράς στους αγοραστές. Η ρύθμιση αυτή έχει σημασία και για τον ενάγοντα στην κυρία δίκη. Συγκεκριμένα, ο ενάγων αγόρασε από την εναγομένη ορισμένη ποσότητα αυγών, τα οποία παραδόθηκαν σε συσκευασία (χαρτόνια και κιβώτια) που είχε εισαχθεί από την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας. Για το λόγο αυτό, επιβλήθηκε η προαναφερθείσα εισφορά υπέρ του ENCC ανερχόμενη στο 1,75% της αξίας της συσκευασίας, φαίνεται δε ότι πληρώθηκε από τον ενάγοντα.

Ο ενάγων θεωρεί παρά ταύτα την επιβολή της εισφοράς αυτής ως ανεπίτρεπτης για διαφόρους λόγους που ανάγονται στο κοινοτικό δίκαιο. Θεωρεί ότι μία τέτοια εισφορά προσκρούει στο άρθρο 13 της Συνθήκης ΕΟΚ που ισχύει άμεσα από του πέρατος της μεταβατικής περιόδου, δηλαδή στην απαγόρευση εισπράξεως δασμών και επιβαρύνσεων ισοδυνάμου αποτελέσματος προς εισαγωγικούς δασμούς. Είναι περαιτέρω της γνώμης, ότι η εισφορά δεν συμβιβάζεται με το άρθρο 92 της Συνθήκης ΕΟΚ (διάταξη περί κρατικών ενισχύσεων), επειδή σκοπός της θεσπίσεώς της είναι η χρηματοδότηση των δραστηριοτήτων που αποσκοπούν στην ανάπτυξη της ιταλικής παραγωγής κυτταρίνης και χάρτου και επειδή κατά συνέπεια προκαλεί στρεβλώσεις του ελεύθερου ανταγωνισμού. Επίσης υποστηρίζει σχετικά, ότι οι συνδεόμενοι με την ει-

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γερμανική.

σφορά περιορισμοί επί των εισαγωγών προσκρούουν στα άρθρα 30 και επόμενα της Συνθήκης ΕΟΚ, δηλαδή στην απαγόρευση ποσοτικών περιορισμών επί των εισαγωγών καθώς και όλων των μέτρων ισοδυνάμου αποτελέσματος. Τέλος, θεωρεί την επιβολή της εισφοράς επί των εισαγωγών ως καταχρηστική εκμετάλλευση δεσποζούσης θέσεως κατά την έννοια του άρθρου 86 της Συνθήκης ΕΟΚ, αυτό δε για το λόγο ότι η χρησιμοποίηση των πόρων, στην εξασφάλιση των οποίων αποσκοπεί η επιβολή της εισφοράς, συμβάλλει στην ενδυνάμωση της θέσεως της ιταλικής χαρτοβιομηχανίας στην αγορά. Για το λόγο αυτό προσέφυγε ο ενάγων στον Pretore του Conegliano και ζήτησε την έκδοση διαταγής πληρωμής κατά του προμηθευτού του, προκειμένου, με τον τρόπο αυτό, να επιτύχει, μεταξύ άλλων, την επιστροφή της μετακυλισθείσας σ' αυτόν εισφοράς.

Ενόψει των αντλουμένων από το ευρωπαϊκό δίκαιο επιχειρημάτων, ο Pretore του Conegliano, ανταποκρινόμενος στην πρόταση του ενάγοντος και ήδη πριν ακούσει την αντίδικο, ανέστειλε τη διαδικασία και με Διάταξη της 20ής Νοεμβρίου 1972 υπέβαλε σύμφωνα με το άρθρο 177 της Συνθήκης ΕΟΚ τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

1) Αποτελεί η διάταξη του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης, σύμφωνα με την οποία απαγορεύεται η χορήγηση ενισχύσεων με τη μορφή οικονομικών παροχών ικανών να επηρεάζουν τον ανταγωνισμό εντός της κοινής αγοράς, κανόνα με άμεση ισχύ στην εσωτερική έννομη τάξη των κρατών μελών, που γεννά προσωπικά δικαιώματα υπέρ των ιδιωτών, τα οποία τα εθνικά δικαστήρια οφείλουν να προστατεύσουν;

2) Σε περίπτωση καταφατικής απάντησης στο πρώτο ερώτημα, ποιο είναι το χρονικό σημείο από του οποίου αρχίζουν να υφίστανται τα προαναφερθέντα δικαιώματα (δηλαδή, υφίστανται από το χρονικό σημείο της θέσεως σε ισχύ της Συνθήκης της Ρώμης ή από την 31η Δεκεμβρίου 1969, δηλαδή από το πέρας της μεταβατικής περιόδου);

3) Συνιστά η επιβολή κάποιας εισφοράς (ή κάποιας χρηματικής επιβάρυνσης), η οποία υπολογίζεται σε συνάρτηση με την αξία του εισαγομένου από τα άλλα κράτη μέλη προϊόντος, παράβαση του άρθρου 13, παράγραφος 2, ή κάποιας άλλης διάταξης της Συνθήκης της Ρώμης κατά την οποία απαγορεύεται η επιβολή ειδικών φόρων κατά τις εισαγωγές προελεύσεως άλλων κρατών μελών;

4) Έχουν τα άρθρα 30 και 86 της Συνθήκης άμεση ισχύ στα κράτη μέλη;

5) Είναι δυνατόν η επιβολή μιας εισφοράς επί των εισαγομένων από τα άλλα κράτη μέλη προϊόντων, που έχει θεσπιστεί για τη χρηματοδότηση της δραστηριότητας ενός μη κρατικού οργανισμού δημοσίου δικαίου, να προσκρούει στο άρθρο 30 ή στο άρθρο 86, παράγραφος 1, της Συνθήκης;

Επί των ερωτημάτων αυτών υπέβαλαν τις γραπτές και προφορικές παρατηρήσεις τους ο ενάγων της κυρίας δίκης, η Κυβέρνηση της Ιταλικής Δημοκρατίας και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Στη συνέχεια προτίθεμαι να εξετάσω ποιες απαντήσεις πρέπει να δοθούν στα ερωτήματα αυτά.

Δεν είναι προς το σκοπό αυτό αναγκαίο να σταθούμε στο γεγονός ότι η παραπομπή

προήλθε από διαδικασία εκδόσεως διαταγής πληρωμής και έγινε πριν από την ακρόαση της αντίδικης πλευράς, δηλαδή πριν διεξαχθεί κατ' αντιδικία διαδικασία ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου επί των επιδίκων ζητημάτων. Με τέτοιες περιπτώσεις είχε ασχοληθεί επανειλημμένα το Δικαστήριο στο παρελθόν και ποτέ μέχρι σήμερα δεν κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η παραπομπή ήταν για το λόγο αυτό απαράδεκτη (Υποθέσεις 18/71, Slg. 1971, σ. 811, και 43/71, Slg. 1971, σ. 1039). Και στην παρούσα περίπτωση πρέπει να ενεργήσει το δικαστήριο κατά όμοιο τρόπο και τούτο, παρότι πρέπει ομολογουμένως να αναγνωριστεί στην Ιταλική Κυβέρνηση, ότι σε κάθε περίπτωση είναι προτιμότερο για την προσφορότερη υποβολή των ερωτημάτων να δίδεται η ευκαιρία στον εναγόμενο κατά τη διάρκεια της ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου διαδικασίας να λαμβάνει θέση πριν από την παραπομπή της υποθέσεως για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως στο Δικαστήριο.

1. Ως προς το πρώτο ερώτημα

Το πρώτο ερώτημα του Pretore του Conegliano αφορά τη διάταξη περί ενισχύσεων του άρθρου 92 της Συνθήκης ΕΟΚ. Θα ήθελε σχετικά να μάθει, εάν το άρθρο 92, παράγραφος 1, εισάγει κανόνα με άμεση ισχύ, ο οποίος γεννά δικαιώματα υπέρ των ιδιωτών. Δεδομένου ότι το ερώτημα έχει τεθεί ενόψει της κανονιστικής ρυθμίσεως που διέπει το ENCC, δηλαδή ενόψει ενός ήδη «υφισταμένου καθεστώτος» κατά τη θέση σε ισχύ της Συνθήκης ΕΟΚ, μπορεί να καθοριστεί πιο συγκεκριμένα ότι αφορά το ζήτημα εάν το άρθρο 92 περιέχει κανόνα δικαίου με άμεση ισχύ σε τέτοιου είδους πραγματικά περιστατικά. Όπως γνωρίζετε, η Επιτροπή κατά τη διάρκεια της διαδικασίας τάχθηκε υπέρ της αρνητικής απαντήσεως στο ερώτημα, η Ιταλική δε Κυβέρνηση φαίνεται να αποκλίνει προς την άποψη αυτή. Αντίθετα, ο ενάγων της κυρίας δίκης υποστήριξε την άποψη ότι το άρθρο 92, παράγραφος 1, είναι άμεσα εφαρμοστέο από τα εθνικά δικαστήρια, σε κάθε περίπτωση εφόσον πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις και τουλάχιστον μετά το πέρας της μεταβατικής περιόδου, ακόμη και ως προς τις ήδη υφιστάμενες κατά τη θέση σε ισχύ της Συνθήκης ρυθμίσεις περί ενισχύσεων.

Το πρόβλημα αυτό έχει ήδη κατά κάποιο τρόπο παίξει κάποιο ρόλο στην υπόθεση 9/70 (Slg. 1970, σ. 856). Στις προτάσεις μου, τότε, είχα ταχθεί — ακολουθήσας την Επιτροπή — κατά της άμεσης ισχύος του άρθρου 92. Πρέπει πάντως τώρα να αναγνωρίσω ότι τα επιχειρήματα και τα συμπεράσματα, όπως εκτέθηκαν από τον ενάγοντα της κυρίας δίκης κατά την παρούσα διαδικασία, δεν είχαν προβληθεί τότε. Συνεπώς, δεν μπορώ να περιοριστώ στο να αναφερθώ απλώς στην άποψή μου στην υπόθεση 9/70. Αντίθετα, απαιτείται η εκ νέου ενασχόληση με το πρόβλημα σε όλο του το πλάτος και βάθος.

Κατά την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, οι διατάξεις του κοινοτικού δικαίου ισχύουν άμεσα και γεννούν δικαιώματα υπέρ των ιδιωτών, εφόσον επιβάλλουν υποχρεώσεις επαρκώς σαφείς και ακριβείς, οι οποίες είναι ανεπιφύλακτες, πλήρεις και δεν προϋποθέτουν την έκδοση περαιτέρω πράξεων (πρβλ. σχετικά τις αποφάσεις στις υποθέσεις 6/64 — Slg. 1964, σ. 1253, και 9/70 — Slg. 1970, σ. 825).

Κρίνοντας τη διάταξη περί ενισχύσεων του άρθρου 92 υπό το πρίσμα αυτό, προκύπτουν ασφαλώς από το γενικό σύστημα των άρθρων 92 και επομένων ικανοί λόγοι κατά της άμεσης ισχύος.

Αξίζει να σημειωθεί ως προς τη διάταξη του άρθρου 92, ότι δεν εισάγει ανεπιφύλα-

κτη απαγόρευση. Ήδη στη δεύτερη παράγραφο προβλέπονται εξαιρέσεις. Μία σειρά από ενισχύσεις ορίζονται ρητά ως συμβιβαζόμενες με την κοινή αγορά. Από τη διατύπωση που έχει χρησιμοποιηθεί («έκτακτα γεγονότα», «αντιστάθμιση των οικονομικών μειονεκτημάτων που προκαλούνται από τη διαίρεση της Γερμανίας») καθίσταται σαφές ότι, στο βαθμό που υφίσταται κάποιο αξιόλογο περιθώριο κρίσεως, η κρίση αυτή οπωσδήποτε δεν μπορεί να ανατίθεται στις εθνικές αρχές, αλλά μάλλον πρέπει να γίνει δεκτό ότι πρέπει να γίνεται κατά ενιαίο τρόπο για ολόκληρη την Κοινότητα.

Στη συνέχεια — και αυτό είναι ακόμη πιο χαρακτηριστικό —, στην τρίτη παράγραφο του άρθρου 92 αναφέρονται περιπτώσεις ενισχύσεων που μπορούν να θεωρηθούν ότι συμβιβάζονται με την κοινή αγορά. Στο πλαίσιο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι ήδη στην εισαγωγική φράση της παραγράφου αυτής περιέχεται κάποια αναφορά στη διακριτική ευχέρεια και στην ανάγκη εκδόσεως παραγώγων κανόνων δικαίου. Επιπλέον, σαφέστατα υπονοεί περιθώριο εκτιμήσεως η διατύπωση που έχει χρησιμοποιηθεί για την οριοθέτηση των διαφόρων περιπτώσεων ενισχύσεων (όπως το γεγονός, ότι υπό το στοιχείο β γίνεται λόγος για σημαντικά σχέδια κοινού ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος ή ότι υπό το στοιχείο γ γίνεται αναφορά στο κοινό συμφέρον). Εκτός αυτού, δεν πρέπει να παραβλέπεται το γεγονός, ότι κατά το στοιχείο δ, ενισχύσεις — χωρίς περαιτέρω προσδιορισμό — μπορούν να θεωρηθούν ότι συμβιβάζονται με την κοινή αγορά βάσει αποφάσεως του Συμβουλίου, απ' όπου και συνάγεται η ύπαρξη κάποιων κενών στο άρθρο 92. Το γεγονός αυτό και μόνο θα αρκούσε — όπως πίστευα μέχρι τώρα — για να αποκλειστεί η άμεση ισχύς του άρθρου 92. Έρχονται στο σημείο αυτό αμέσως στη μνήμη τα συμπεράσματα της προδικαστικής αποφάσεως 13/68 (Slg. 1968, σ. 692), σύμφωνα με τα οποία δεν αναγνωριζόταν σε ορισμένες διατάξεις της Συνθήκης, υπαγόμενες στο κεφάλαιο περί της καταργήσεως των ποσοτικών περιορισμών, η άμεση ισχύς, επειδή και εκείνες άφηναν ένα σαφώς διακρινόμενο περιθώριο εκτιμήσεως και τους έλειπε η ακρίβεια.

Η εκτεθείσα άποψη ενισχύεται περαιτέρω με τη βοήθεια σημαντικών συμπερασμάτων που αντλούνται από τις επόμενες διατάξεις της Συνθήκης. Έτσι, προκύπτει σαφώς από το άρθρο 93, ότι η εξέταση των υφισταμένων κανονιστικών ρυθμίσεων περί ενισχύσεων έχει ανατεθεί στην Επιτροπή. Σχετικά προβλέπεται ειδική διαδικασία — στην οποία έχει ήδη αναφερθεί η απόφαση 6/64 — στην οποία συμμετέχουν τα κράτη μέλη και οι ενδιαφερόμενοι. Στο πλαίσιο της διαδικασίας αυτής, η Επιτροπή μπορεί να προτείνει τα προσήκοντα μέτρα για την προσαρμογή, παραδείγματος χάρη, των ρυθμίσεων περί ενισχύσεων. Εάν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι κάποια ενίσχυση δεν συμβιβάζεται με τη Συνθήκη, τότε εκδίδει απόφαση και τάσσει προθεσμία για την κατάργηση ή τροποποίηση της επίμαχης ρύθμισης. Το δίκαιο, λοιπόν, της Κοινότητας περί των ενισχύσεων απαιτεί μία πράξη του εκτελεστικού κοινοτικού οργάνου, το γεγονός δε ακριβώς αυτό υπαγορεύει τον αποκλεισμό της άμεσης ισχύος του, σύμφωνα και με τη μέχρι τούδε νομολογία του Δικαστηρίου. Αξίζει, περαιτέρω, να σημειωθεί, ότι το Συμβούλιο σε κάθε περίπτωση έχει την εξουσία να αποφασίσει κατά το άρθρο 93 «αν εξαιρετικές περιστάσεις το δικαιολογούν», ότι κάποια ενίσχυση «θεωρείται συμβιβάσιμη με την κοινή αγορά, κατά παρέκκλιση των διατάξεων του άρθρου 92 ή των προβλεπομένων από το άρθρο 94 κανονισμών». Μπορεί, τέλος, να γίνει επίσης επίκληση του άρθρου 94 της Συνθήκης, όπου προβλέπεται η έκδοση κανονισμών του Συμβουλίου για την εφαρμογή των άρθρων 92 και 93. Πρόκειται επίσης για στοιχείο ενδεικτικό της έλλειψης πληρότητας κατά την έννοια της μέχρι τούδε νομολογίας του Δικαστηρίου και το οποίο συνηγορεί υπέρ της μη άμεσης ισχύος των ρυθμίσεων περί ενισχύσεων.

Τις βαρύνουσες αυτές κρίσεις προσπαθεί τώρα ο ενάγων της κυρίας δίκης να τις αντικρούσει με διάφορα επιχειρήματα. Επισημαίνει, σχετικά, το γεγονός, ότι η απόφαση 6/64 δέχτηκε ότι το άρθρο 93, παράγραφος 3 (δηλαδή σχετικά με τη θέσπιση νέων ενισχύσεων) ισχύει άμεσα, απ' όπου πρέπει να συναχθεί ότι δεν αποκλείεται, ενόψει της δομής του, το άρθρο 92 να ισχύει άμεσα. Πιστεύει, περαιτέρω, ότι από το άρθρο 93 και άλλες διατάξεις της Συνθήκης είναι δυνατό να συναχθεί υποχρέωση των κρατών μελών για «δήλωση» των υφισταμένων ρυθμίσεων περί ενισχύσεων και να συνδεθούν με τη μη εκπλήρωσή της ορισμένες συνέπειες. Τέλος, κατά την άποψή του έχει σημασία το ότι έχει λήξει η μεταβατική περίοδος. Ως προς το σημείο αυτό, ο ενάγων συνάγει από το άρθρο 8, παράγραφος 7, την αρχή, ότι οτιδήποτε ήταν αναγκαίο για τη σύσταση της κοινής αγοράς έπρεπε να συμβεί πριν από τη λήξη της μεταβατικής περιόδου και ότι συνεπώς έπρεπε να γίνουν ενέργειες για την κατάργηση των ενισχύσεων που είναι αντίθετες προς τη Συνθήκη.

Με τη λήξη της μεταβατικής περιόδου εξέλιπε, κατά συνέπεια, η ανάγκη εκδόσεως ρητής αποφάσεως της Επιτροπής προκειμένου να καταργηθεί κάποια ενίσχυση, και, κατ' αναλογία μάλλον προς τη διάταξη του άρθρου 13 (που αφορά την κατάργηση των επιβαρύνσεων ισοδυνάμου αποτελέσματος), η απαγόρευση του άρθρου 92, παράγραφος 1, απέκτησε άμεση ισχύ από του χρονικού αυτού σημείου.

Πρέπει λοιπόν να αναρωτηθούμε, μπορούν τα επιχειρήματα αυτά να επικρατήσουν έναντι της γνώμης της Επιτροπής και έναντι της απόψεως της οποίας γίνεται επίκληση στην απόφαση 6/64 ως προς το άρθρο 92, της απόψεως, δηλαδή, σύμφωνα με την οποία το άρθρο 92 δεν περιέχει άμεσα ισχύον δίκαιο για τα δικαστήρια των κρατών μελών, που να θεσπίζει δικαιώματα υπέρ των ιδιωτών; Επιτρέψτε μου να προαναγγείλω το αποτελέσμα: Δεν βλέπω στην πραγματικότητα καμία δυνατότητα υιοθετήσεως της επιχειρηματολογίας του ενάγοντος. Κατ' αρχάς, πρέπει να ειπωθεί στον ενάγοντα ότι τα συμπεράσματα που συνάγει από τις διαπιστώσεις της απόφασης 6/64 ως προς το άρθρο 93, παράγραφος 3, προχωρούν πολύ μακριά. Δεν πρέπει, πράγματι, να παραβλέπεται το γεγονός ότι η διάταξη αυτή εισάγει περιοριστικό κανόνα ως προς τις νέες μόνο ενισχύσεις και ότι μόνον η έννοια της επιχορήγησης είναι εν προκειμένω κρίσιμη. Εξάλλου, δεν δικαιολογείται οπωσδήποτε με βάση τη διάταξη αυτή η συναγωγή του συμπεράσματος, ότι το γενικό σύστημα του άρθρου 92, αντικείμενο των διατάξεων του οποίου είναι και ενισχύσεις που ενδεχομένως συμβιβάζονται με την κοινή αγορά, μπορεί, λόγω της δομής του, να ισχύει άμεσα.

Κατόπιν, μου φαίνεται εξαιρετικά τολμηρό να συναχθεί από το άρθρο 93, παράγραφος 1, σε συνδυασμό ενδεχομένως με τη γενική διάταξη του άρθρου 5 της Συνθήκης, η ύπαρξη σιωπηρής υποχρέωσης των κρατών μελών για δήλωση των υφισταμένων ρυθμίσεων περί ενισχύσεων και να θεωρηθεί ως συνέπεια της μη εκπλήρωσής της εντός εύλογης προθεσμίας η άμεση ισχύς της απαγόρευσης του άρθρου 92, παράγραφος 1. Το γεγονός ότι το άρθρο 93, παράγραφος 3, προβλέπει ρητά τέτοια υποχρέωση δηλώσεως για τις θεσπιζόμενες ρυθμίσεις περί ενισχύσεων, πρέπει πράγματι να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι αν υπήρχε πρόθεση επιβολής τέτοιας υποχρέωσης και για τις ήδη υφιστάμενες ενισχύσεις, αυτό θα προβλεπόταν, στο πλαίσιο αυτό, επίσης ρητά. Εξάλλου, φαίνεται επίσης ανεπίτρεπτο να συναρτηθεί προς τη λήξη τέτοιας προθεσμίας για δήλωση (για τον τρόπο υπολογισμού της οποίας δεν έγινε λόγος) ως συνέπεια η άνευ ετέρου απαγόρευση των ενισχύσεων, γεγονός που θα περιόριζε εν μέρει το έδαφος εφαρμογής του άρθρου 92, καθώς επίσης και να θεωρηθεί ότι από του χρονικού αυτού σημείου, η εκτίμηση

των εν λόγω ενισχύσεων ενόψει του συνόλου του άρθρου 92 εναπόκειται στα εθνικά δικαστήρια. Κάτι τέτοιο δύσκολα συμβιβάζεται με την αρχή τόσο της ασφάλειας δικαίου όσο και της ενιαίας εφαρμογής του δικαίου στο εσωτερικό της Κοινότητας.

Τέλος, όσον αφορά την πάροδο της μεταβατικής περιόδου και την υποστηριζόμενη από τον ενάγοντα αναλογία προς το άρθρο 13 της Συνθήκης ΕΟΚ, πρέπει να παρατηρηθούν τα εξής. Σημασία έχει το ότι τα μέτρα στα οποία αναφέρεται το άρθρο 13 απαγορεύονται άνευ ετέρου μετά τη λήξη της μεταβατικής περιόδου. Έτσι, εδώ πρόκειται μόνο — όσον αφορά τις επιβαρύνσεις ισοδυνάμου αποτελέσματος προς δασμούς — για την κατάρτιση προγράμματος για την κατάργησή τους. Οι διατάξεις περί ενισχύσεων, εξάλλου, περιέχουν μία επιφύλαξη υπέρ των επιτρεπομένων ενισχύσεων, η οποία καθιστά αναγκαία την εκτίμηση από τις κοινοτικές αρχές. Με βάση τη δομή των διατάξεων αυτών δεν φαίνεται λογικό να συναχθεί ότι μετά τη λήξη της μεταβατικής περιόδου οι αρμοδιότητες της Επιτροπής στον τομέα αυτό εξέλιπαν και παρέμεινε σε ισχύ μόνο η απαγόρευση που είναι όμοια με αυτήν του άρθρου 13. Περαιτέρω, μπορεί ακόμη να υποστηριχθεί σχετικά με το ήδη υπό συζήτηση επιχείρημα του ενάγοντος, ότι στο άρθρο 92, παράγραφος 3, στοιχείο γ, γίνεται ρητή αναφορά — σε συσχετισμό με τις ενισχύσεις για τις ναυπηγικές εργασίες — στη λήξη της μεταβατικής περιόδου. Ο ειδικός αυτός περιορισμός δεν θα ήταν στην πραγματικότητα κατανοητός, αν ήταν άνευ ετέρου ηθελημένη η κατάργηση κατά τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου όλων των υφισταμένων ενισχύσεων που δεν συμβιβάζονταν με τη Συνθήκη.

Είμαι λοιπόν της γνώμης ότι δεν δικαιολογείται υιοθέτηση της περίτεχνης άποψης του ενάγοντος (η οποία εν μέρει αναφέρεται και στο τελείως διαφορετικό σύστημα του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΟΚ) και ότι μάλλον πρέπει να αποκλειστεί η άμεση ισχύς του άρθρου 92. Επομένως, η κρίση ως προς το επιτρεπτό της ρυθμίσεως περί ενισχύσεων που έχει σχέση με το ENCC δεν είναι δυνατόν να ανήκει στα εθνικά δικαστήρια. Η σχετική αρμοδιότητα επιφυλάσσεται υπέρ της Επιτροπής και μόνο μετά το πέρας της έρευνας που κινήθηκε δυνάμει της αποφάσεως της 15ης Σεπτεμβρίου 1972, και ενδεχομένως μετά τη διεξαγωγή δικαστικού αγώνα, θα διευκρινιστεί αν εφαρμόζεται ή όχι η απαγόρευση του άρθρου 92.

2. Ως προς το δεύτερο ερώτημα

Ενόψει της απαντήσεως αυτής στο πρώτο ερώτημα, παρέλκει η έρευνα του δευτέρου ερωτήματος, δηλαδή η εξέταση του αν τα δικαιώματα που απορρέουν από το άρθρο 92 γεννώνται με τη θέση σε ισχύ της Συνθήκης ή μετά τη λήξη της μεταβατικής περιόδου, καθώς επίσης και ο προβληματισμός ως προς την έκταση εφαρμογής της εν λόγω διατάξεως και συγκεκριμένα, το αν καλύπτει και τους κανόνες που αφορούν το ENCC.

3. Ως προς το τρίτο ερώτημα

Με το τρίτο ερώτημά του ο Pretore θα ήθελε να μάθει, αν η επιβολή κάποιας εισφοράς επί της αξίας ενός εισαγομένου από κάποιο άλλο κράτος μέλος προϊόντος συνιστά παράβαση του άρθρου 13, παράγραφος 2, της Συνθήκης ΕΟΚ ή κάποιας άλλης διάταξης της Συνθήκης — προφανώς έχει υπόψη του το άρθρο 95.

Μπορεί ως προς το θέμα αυτό να γίνει εξ αρχής παραπομπή στη μέχρι τούδε σχετική νομολογία του Δικαστηρίου.

Από τη νομολογία αυτή μπορεί να συναχθεί, όσον αφορά το άρθρο 13, ότι γεννάται θέμα επιβαρύνσεων ισοδυνάμου αποτελέσματος προς εισαγωγικούς δασμούς στις χρηματικές επιβαρύνσεις που επιβάλλονται σε προϊόντα λόγω διελεύσεως των συνόρων (Υποθέσεις 24/68, Slg. 1969, σ. 193, 2 και 3/69, Slg. 1969, σ. 211) ή (στην απόφαση επί της υποθέσεως 29/72) στις περιπτώσεις που οι επιβαρύνσεις πλήττουν ειδικά τα εισαγόμενα αγαθά. Αντίθετα, το άρθρο 13 δεν καλύπτει εισφορές που βαρύνουν στο εσωτερικό των διαφόρων κρατών και τα όμοια εγχώρια προϊόντα κατά τον ίδιο τρόπο ή που επιβάλλονται στο πλαίσιο μιας γενικής εσωτερικής εισφοράς (υπόθεση 24/68). Η διάταξη αυτή δεν τυγχάνει εφαρμογής — όπως δέχτηκε η απόφαση 29/72 — ως προς επιβαρύνσεις, οι οποίες επιβάλλονται και στα παρεμφερή εγχώρια προϊόντα, δηλαδή όταν πρόκειται για ένα γενικό καθεστώς, που καλύπτει συστηματικά επί τη βάσει των ίδιων ή τουλάχιστον συγκρίσιμων κριτηρίων τα εισαγόμενα και τα εγχώρια προϊόντα.

Ως προς το άρθρο 95 γίνεται δεκτό από τη νομολογία ότι απαγορεύει οποιαδήποτε διάκριση κατά την επιβολή εισφορών εις βάρος εισαγομένων προϊόντων. Συνεπώς, τα εισαγόμενα προϊόντα δεν επιτρέπεται να επιβαρύνονται περισσότερο από ό,τι τα εγχώρια προϊόντα. Όμως, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, δεν αρκεί μόνο η σύγκριση των εφαρμοζομένων συντελεστών, αλλά πρέπει να λαμβάνεται υπόψη και η φορολογική βάση, καθώς και ο τρόπος εισπράξεως των εισφορών (Υποθέσεις 28/69, Slg. 1970, σ. 187, 77/69, Slg. 1970, σ. 237, και 54/71, Slg. 1971, σ. 1107).

Με τη βοήθεια των κριτηρίων αυτών θα πρέπει ουσιαστικά το παραπέμπον δικαστήριο να κρίνει την επίδικη εισφορά και θα μπορέσει να αντλήσει τα δέοντα συμπεράσματα.

Εντούτοις, πέραν τούτου, πρέπει τώρα, ενόψει ορισμένων παρατηρήσεων των διαδίκων ως προς τις ιδιοτυπίες των πραγματικών δεδομένων της παρούσας υπόθεσης, να σημειωθούν τα εξής: Όπως γνωρίζετε, ο ενάγων της κυρίας δίκης υποστηρίζει την άποψη ότι το άρθρο 95 εφαρμόζεται μόνον στις αμιγώς φορολογικές επιβαρύνσεις, οι οποίες χρησιμοποιούνται για την εν γένει χρηματοδότηση των κρατικών δαπανών, και ότι αντιθέτως δεν εφαρμόζεται στη φορολογία υπέρ τρίτων, η οποία αποσκοπεί στην εξασφάλιση πόρων για δαπάνες υπέρ ορισμένων ωφελουμένων και ότι επειδή οι εισφορές υπέρ του ENCC ενέπιπταν στη δεύτερη αυτή κατηγορία, δεν θα έπρεπε κατά λογική συνέπεια να κριθούν βάσει του άρθρου 95, αλλά κατ' ανάγκη να χαρακτηρισθούν ως επιβαρύνσεις ισοδυνάμου προς δασμούς αποτελέσματος.

Αυτή η γνώμη που στηρίζεται στο σύστημα των άρθρων 95 και επομένων και σε ορισμένες σκέψεις που ανευρίσκονται στη νομολογία δεν είναι νέα. Ήδη, κατά το ουσιαστικό περιεχόμενό της εκτέθηκε στα πλαίσια της υπόθεσης 29/72, χωρίς, ωστόσο, να γίνει δεκτή από το Δικαστήριο. Κι εγώ προσωπικά δεν την είχα βρει τότε πειστική και δεν βλέπω ούτε τώρα κανένα λόγο να αποστώ από την άποψή μου εκείνη. Πιστεύω, πράγματι, ότι δεν βρίσκει κανένα έρεισμα στη νομολογία. Αυτό μπορεί να λεχθεί, επειδή στην απόφαση επί των υποθέσεων 2 και 3/62 (Slg. 1962, σ. 867) (την οποία επικαλέστηκε ο ενάγων) γίνεται λόγος όχι μόνο για «φορολογικά» μέτρα, αλλά επιπλέον για επιβαρύνσεις που πλήττουν κατά κάποιο τρόπο περισσότερο τα εισαγόμενα προϊόντα από τα εγχώρια. Έχει επίσης ως προς το σημείο αυτό σημασία το γεγονός ότι στην απόφαση 31/67 (Slg. 1968, σ. 351) γίνεται λόγος για επιβαρύνσεις που ουσιαστικά επιδιώκουν φορολογικούς σκοπούς. Περαιτέρω, θεωρώ σημαντικό — και έγινε ηδη σχετική αναφορά από την Επιτροπή στο πλαίσιο της υπόθεσης 29/72 — το ότι αν γινόταν δεκτή η προτεινόμενη από τον ενάγοντα ερμηνεία του άρ-

θρου 95 θα προέκυπτε στο σύστημα της Συνθήκης ένα κενό, το οποίο δεν μπορεί να επιδίωκαν οι συντάκτες της Συνθήκης. Για το λόγο αυτό, φρονώ ότι η εφαρμογή του άρθρου 95 στην προκειμένη περίπτωση δεν μπορεί να αποκλειστεί με την επίκληση του σκοπού της εισφοράς (Χρηματοδότηση της δραστηριότητας ενός οργανισμού δημοσίου δικαίου).

Στη συνέχεια, για την εκτίμηση της επίδικης εισφοράς πρέπει να έχει σημασία ότι μέσω αυτής χρηματοδοτούνται παροχές προς την εθνική βιομηχανία. Απ' αυτό προκύπτει ότι η επιβάρυνση της βιομηχανίας αυτής με την εισφορά επί του χάρτου και της κυτταρίνης είναι τελικά περιορισμένης ή και ανύπαρκτης σημασίας και ότι συνεπεία τούτου η επιβάρυνση των εισαγομένων αγαθών εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 95 ή ακόμη και του άρθρου 13 της Συνθήκης ΕΟΚ. Επ' αυτού, εντούτοις, η Επιτροπή τόνισε ότι η συναγωγή τέτοιου συμπεράσματος είναι επιτρεπτή, μόνο εφόσον η επίδραση των ενισχύσεων επί της εθνικής βιομηχανίας μπορεί να προσδιοριστεί για κάθε μονάδα παραγωγής. Στην περίπτωση που αυτό δεν είναι δυνατό — και αυτό θα πρέπει να συμβαίνει με τις ενισχύσεις που χρηματοδοτούνται με την εισφορά επί της κυτταρίνης —, τότε δεν τίθεται θέμα προσφυγής στα άρθρα 13 και 95 της Συνθήκης ΕΟΚ. Κατά τη γνώμη μου πρέπει να γίνει δεκτή η άποψη αυτή. Πράγματι, ενόψει τέτοιων πραγματικών δεδομένων, ενδεχόμενες απαλλαγές υπέρ της εγχώριας βιομηχανίας δεν μπορούν να κριθούν παρά μόνο με τη βοήθεια των διατάξεων περί ενισχύσεων της Συνθήκης.

Τέλος, ο ενάγων προβάλλει επίσης ότι το άρθρο 95 δεν μπορεί να εφαρμοστεί παρά μόνο σε περίπτωση επιβολής της φορολογίας βάσει κοινής φορολογητέας βάσεως (κοινών γενεσιουργών φορολογικών γεγονότων) και κοινών κριτηρίων αποτίμησης της αξίας αφενός των εισαγομένων προϊόντων και αφετέρου των εγχωρίων. Οι προϋποθέσεις αυτές δεν συντρέχουν στην προκειμένη περίπτωση, διότι μόνο κριτήριο επιβάρυνσης των εισαγομένων προϊόντων είναι η διέλευση των συνόρων, ενώ η επιβάρυνση στο εσωτερικό προϋποθέτει μεταβίβαση κυριότητας. Επιπλέον, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι η εσωτερική εισφορά υπολογίζεται με βάση την αναγραφόμενη στο τιμολόγιο τιμή, ενώ αντίθετα για τα εισαγόμενα προϊόντα, λαμβάνεται υπόψη η αντικειμενική αξία και είναι σημαντικό ότι η εισφορά που επιβάλλεται κατά την εισαγωγή βαρύνει και τα τελικά προϊόντα που έχουν μεγαλύτερη αξία από την επίσης βαρυνόμενη εγχώρια πρώτη ύλη. Κατά συνέπεια, το άρθρο 95 δεν εφαρμόζεται, λόγω της αδυναμίας συγκρίσεως των πραγματικών προϋποθέσεων, το οποίο σημαίνει ότι η εισφορά πρέπει να θεωρηθεί ως επιβάρυνση ισοδυνάμου αποτελέσματος. Επί του ισχυρισμού αυτού πρέπει εντούτοις να παρατηρηθεί ότι δεν προβλήθηκε το γεγονός, ότι η κυρία δίκη έχει ως αντικείμενο μία συναλλαγή, στα πλαίσια της οποίας η εισαγωγή δεν συνοδευόταν από μεταβίβαση κυριότητος και ότι για το λόγο αυτό δεν υπήρχαν συγκρίσιμοι όροι επιβολής φόρου στο εσωτερικό της χώρας. Εξάλλου, μπορεί επίσης να υποστηριχθεί η άποψη ότι η διαφοροποίηση των κριτηρίων επιβολής των εισφορών (επιβάρυνση τελικών προϊόντων αφενός και πρώτων υλών αφετέρου· υπολογισμός της εισφοράς βάσει της αναγραφομένης στο τιμολόγιο τιμής αφενός και της αξίας των προϊόντων αφετέρου) δεν αποκλείει — εάν και στο βαθμό που υφίστανται οποιεσδήποτε πραγματικές διαφορές — τη δυνατότητα συγκρίσεως και συνεπεία αυτής τη διαπίστωση ενδεχομένων διακρίσεων εις βάρος των εισαγομένων προϊόντων. Δεν υπάρχει συνεπώς στην προκειμένη περίπτωση καν λόγος αναδρομής στις αρχές της υπόθεσης 29/72 (στην οποία το μη συγκρίσιμο των φορολογικών κριτηρίων έπαιξε κάποιο ρόλο) και βάσει αυτών να αποκλειστεί η επίκληση του άρθρου 95.

Μετά τις παραπάνω σκέψεις φρονώ ότι από την άποψη του κοινοτικού δικαίου ελέχθη ό,τι ήταν δυνατό να εκτεθεί στο πλαίσιο του τρίτου ερωτήματος και εν όψει της προβληματικής της κυρίας δίκης. Κατόπιν τούτου, είναι εύκολο να υποθέσει κανείς — τουλάχιστον ας γίνει κάποιος υπαινιγμός, αφού το ακριβές συμπέρασμα πρέπει ασφαλώς να συναχθεί από το εθνικό δικαστήριο — ότι η επίδικη εισφορά δεν προσκρούει στο άρθρο 13 της Συνθήκης, θα μπορούσε όμως υπό ορισμένες προϋποθέσεις να υφίσταται δυσμενής διάκριση κατά το άρθρο 95.

4. Ως προς το τέταρτο και πέμπτο ερώτημα

Τέλος, και τα δύο τελευταία ερωτήματα έχουν σχέση με τα άρθρα 30 και 86 της Συνθήκης ΕΟΚ. Το παραπέμπον δικαστήριο θα ήθελε να μάθει, αν πρόκειται για διατάξεις που ισχύουν άμεσα και αν η επιβολή εισφορών επί των εισαγωγών προς χρηματοδότηση της δραστηριότητας οργανισμού δημοσίου δικαίου προσκρούει στις διατάξεις αυτές.

Τα θέματα αυτά, κατά τη γνώμη μου, δεν χρειάζονται μακροσκελή ανάπτυξη. Όσον αφορά, κατ' αρχάς το πρώτο ερώτημα, δηλαδή το πρόβλημα της άμεσης ισχύος των εν λόγω διατάξεων, η απάντηση προφανώς πρέπει να είναι καταφατική. Ως προς το άρθρο 30, μπορεί να γίνει επίκληση της απόφασης στην υπόθεση 13/68 (Slg. 1968, σ. 679). Είναι, επίσης, βέβαιο, ότι η άμεση αυτή ενέργεια επέρχεται τουλάχιστον από της λήξεως της μεταβατικής περιόδου (το ερώτημα αν επέρχεται ήδη από της θέσεως σε ισχύ της αποφάσεως περί επισπεύσεως της τελωνειακής ενώσεως, δηλαδή από την 1η Ιουλίου 1968, μπορεί να παραμείνει ανοικτό ενόψει των προβλημάτων που τίθενται στην κύρια δίκη). — Όσον αφορά το άρθρο 86, αρκεί η αναφορά στο άρθρο 88 της Συνθήκης και στο άρθρο 9, παράγραφος 3, του κανονισμού 17.

Επί του δευτέρου ερωτήματος μπορεί σχετικά με το άρθρο 30 να παρατηρηθεί, σε συμφωνία με την Επιτροπή, ότι δεν διέπει περιπτώσεις, στις οποίες εισαγόμενα αγαθά και εγχώρια προϊόντα επιβαρύνονται εξίσου (όπου δηλαδή δεν υφίσταται ιδιαίτερη επιβάρυνση του εισαγωγέα) και στις οποίες δεν διαπιστώνεται παρεμπόδιση των εισαγωγών με διοικητικές διαδικασίες. Τις αρχές αυτές έθεσε η Επιτροπή ήδη με την οδηγία της 22ας Δεκεμβρίου 1969 (ABl 1970, L 13, σ. 29) περί καταργήσεως των μέτρων ισοδυνάμου αποτελέσματος προς ποσοτικούς περιορισμούς. Ιδιαίτερη μνεία αξίζει το άρθρο 2 της οδηγίας αυτής, όπου αναφέρονται τα εξής: «Η παρούσα οδηγία αφορά τα μέτρα, πλην εκείνων που εφαρμόζονται αδιακρίτως επί εγχωρίων και εισαγομένων προϊόντων, που παρεμποδίζουν τις εισαγωγές, οι οποίες ελλείψει αυτών θα μπορούσαν να πραγματοποιούνται, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που καθιστούν τις εισαγωγές δυσκολότερες ή δαπανηρότερες από τη διάθεση της εγχώριας παραγωγής.»

Δεν είναι, εξάλλου, αναγκαίο στο πλαίσιο αυτό, να υπεισέλθουμε στις περαιτέρω λεπτομέρειες που προβλήθηκαν από τον ενάγοντα της κυρίας δίκης (δηλαδή στο γεγονός ότι η νομοθεσία/ρύθμιση περί εισφορών περιέχει διατάξεις που επιβάλλουν συγκεκριμένο σχήμα και την επίθεση σφραγίδας στα εμπορεύματα για την εξασφάλιση ορισμένης χρήσης, ότι επιβάλλεται ιδιαίτερο σχήμα και ιδιαίτερη συσκευασία προκειμένου να απαλλαγούν τα προϊόντα από την εισφορά και ότι υφίσταται διοικητική πρακτική του ENCC που δυσχεραίνει τις εισαγωγές). Αν δεν απατώμαι, οι ιδιοτυπίες αυτές έχουν σημασία μόνον για την κυτταρίνη και το δημοσιογραφικό χάρτη, άρα όχι για τα προϊόντα που αποτελούν αντικείμενο αμφισβήτησης στα πλαίσια της κύριας δίκης.

Μπορεί κατά συνέπεια να παραμείνει ανοικτό το ζήτημα, αν η ακολουθούμενη πρα-

κτική συμβιβάζεται με τα άρθρα 30 και επόμενα. Όσον αφορά το άρθρο 86 της Συνθήκης, πρέπει οπωσδήποτε να υποδειχθεί στον παραπέμποντα δικαστή, ότι τίθεται θέμα εφαρμογής του μόνο σε περίπτωση που μπορεί μία επιχείρηση να κατηγορηθεί για καταχρηστική εκμετάλλευση της δεσπόζουσας θέσης της. Κατά συνέπεια, η διάταξη αυτή μπορεί να τύχει εφαρμογής μόνον όταν υφίσταται ευθύνη κάποιας επιχειρήσεως για τη λήψη ορισμένων μέτρων. Αντίθετα, δεν παίζει κανένα ρόλο, όταν το κράτος θεσπίζει την είσπραξη εισφορών υπέρ κάποιας επιχειρήσεως ή ομίλου επιχειρήσεων, οι οποίες θεωρούνται ότι κατέχουν δεσπόζουσα θέση.

Οι παρατηρήσεις αυτές αρκούν κατά τη γνώμη μου για να δοθεί απάντηση και στα δύο τελευταία ερωτήματα. Συγχρόνως, καθιστούν σαφές ότι και οι δύο εν λόγω διατάξεις δεν έχουν σημασία για τη διεξαγωγή της κυρίας δίκης.

5. Συγκεφαλαίωση

Κατόπιν όλων αυτών, στα ερωτήματα που υποβλήθηκαν από τον Pretore του Conegliano μπορούν να δοθούν οι εξής απαντήσεις:

α) Το άρθρο 92 της Συνθήκης ΕΟΚ δεν θέτει κανόνα με άμεση ισχύ στις εσωτερικές έννομες τάξεις των κρατών μελών, που να γεννά δικαιώματα υπέρ των ιδιωτών.

β) Σύμφωνα με το άρθρο 13 της Συνθήκης ΕΟΚ απαγορεύονται οι χρηματικές επιβαρύνσεις που επιβάλλονται μονομερώς από τα κράτη μέλη στα εμπορεύματα λόγω της διελεύσεώς τους από τα σύνορα. Αντίθετα, το άρθρο 13 δεν καλύπτει την επιβολή επιβαρύνσεων κατά την εισαγωγή όταν και τα παρεμφερή εγχώρια προϊόντα πλήττονται κατά τον ίδιο τρόπο, εφόσον η επιβάρυνση προκύπτει στο πλαίσιο γενικής εσωτερικής εισφοράς, η οποία βαρύνει συστηματικά τα εισαγόμενα και τα εγχώρια προϊόντα επί τη βάσει ομοίων κριτηρίων.

Το άρθρο 95 απαγορεύει να επιβαρύνονται περισσότερο τα εισαγόμενα προϊόντα από ό,τι τα όμοια εγχώρια προϊόντα. Για την εφαρμογή του δεν αρκεί μόνο η σύγκριση των φορολογικών συντελεστών, αλλά χρειάζεται και η σύγκριση της φορολογικής βάσης και ο τρόπος της εισπράξεως.

γ) Οι διατάξεις των άρθρων 30 και 86 ισχύουν άμεσα στα κράτη μέλη, η δε πρώτη τουλάχιστον από της λήξεως της μεταβατικής περιόδου.

Το άρθρο 30 εφαρμόζεται μόνο όταν γίνεται δυσμενής διάκριση ως προς τα εισαγόμενα προϊόντα σε σχέση με όμοια εγχώρια προϊόντα ή όταν οι εισαγωγές δυσχεραίνονται από τη διοικητική πρακτική.

Το άρθρο 86 εφαρμόζεται μόνο όταν μία επιχείρηση ή ένας όμιλος επιχειρήσεων που κατέχει δεσπόζουσα θέση ευθύνεται για συγκεκριμένη συμπεριφορά. Αντίθετα, παύει να συντρέχει περίπτωση εφαρμογής του, όταν η επιβολή της εισφοράς αποφασίζεται με κυριαρχική πράξη υπέρ μιας επιχειρήσεως ή ενός ομίλου επιχειρήσεων.